

Právní ochrana vynálezů ve Francii do r. 1789

Studie z dějin patentního práva

STANISLAV BALÍK

Ve srovnání s jinými zeměmi, především s Anglií, byla středověká Francie ekonomicky vyspělou zemí s rozvinutou a všestrannou řemeslnou výrobou.

Angličtí králové však začali poměrně brzy vyvíjet soustavné úsilí o překonání ekonomické zaostalosti své země zejména zaváděním, rozvojem a podporou řemeslných odvětví (atd.¹⁾ Pro tuto politiku se vytvořily v Anglii příznivější podmínky než ve Francii. Tkvěly především ve vyšším stupni ekonomické, sociální a politické integrace, vytrvale podporované královskou mocí.

Ve Francii, kde v téže době integrace nepokročila ještě tak daleko, slabá ústřední moc spíše usnadňuje než potlačuje místní výlučnost.²⁾ Nadto dlouhá pustošivá válka s Anglií, vedená na francouzském území, vyčerpává a podlamuje francouzskou ekonomiku.

Přes tyto nepříznivé podmínky francouzští králové Karel VII. (1422—1461), Ludvík XI. (1461—1483) a Karel VIII. (1483—1498) začínají už v XV. století utvářet a rozvíjet svou ekonomickou politiku. Soustřeďují se především na obnovu cechů, rozvrácených válkami, na zintenzívnění řemeslné výroby a na uvedení nových řemeslných odvětví do země. Organizační základnou pro uskutečňování této politiky se stává cechovní řemeslo.³⁾

Za vlády Karla VII., zejména v letech 1437 (osvobození Paříže) až 1460, došlo hlavně k obnovení starých a k vydání nových cechovních statutů či výsad ve všech částech země. Jejich společným rysem byla snaha královské moci obnovit řemeslnou výrobu, rozvrácenou v důsledku války, na starých cechovních základech. Pozoruhodným dokladem tohoto úsilí je

1) Srov. Balík (S.): Právní ochrana vynálezů v Anglii v 16.—18. století. (Studie z dějin patentního práva.) *Právněhistorické studie* 18, Praha 1974, str. 237 a násl.

2) Fox (H. G.): *Monopolies and Patents. A Study of the History and Future of the Patent Monopoly*. Toronto 1947, str. 29.

3) Eberstadt (R.): *Das französische Gewerberecht und die Schaffung staatlicher Gesetzgebung und Verwaltung in Frankreich vom dreizehnten Jahrhundert bis 1581*. Leipzig 1889, str. 310.

statut soukenického cechu v Bourges z r. 1443, vydaný ještě v době částečné okupace Francie Angličany.⁴⁾ V jeho úvodu se říká, že v důsledku rozvrácení soukenické výroby v okupované Normandii, králova zákazu dovozu sukna z této oblasti, příchodu kvalifikovaných soukeníků z Normandie do ostatních částí Francie a snahy zbavit Angličany příjmů z výroby a prodeje sukna v jimi okupované části země, se zavádí (přesněji obnovuje) soukenická výroba v Bourges. Z tohoto důvodu král stanovil, že statuty a řády cechovních soukenických měst se vztahují i na Bourges.⁵⁾ Podobně postupoval Karel VII. i v jiných případech.

Ještě intenzivněji a možno říci i vynalézavěji — byť i ve stejných intencích — postupoval i Ludvík XI. Charakteristickým prvkem jeho politiky byla snaha získat podporu měst a tím i pevnou oporu své moci. Z tohoto důvodu král provedl reformu městského zřízení, obnovil staré a udělil případně nové výsady řadě měst. Některým dal při této příležitosti i právo vytvářet cechy, které by zahrnovaly jednotlivá řemesla, provozovaná ve městě. „Abychom podporovali četné nepřisežné (cechovně neorganizované — S. B.) řemeslníky, jsoucí v řečeném našem městě Tours,“ říká se v listině městu Tours z r. 1462, „přejeme si a nařizujeme, aby se napříště stali přisežnými.“⁶⁾ Důsledkem toho bylo vytvoření cechu pekařů r. 1468,⁷⁾ zámečníků r. 1473,⁸⁾ jirchářů a obuvníků r. 1478⁹⁾ atd. Stejné právo bylo přiznáno r. 1474 městu Angers článkem 14 královské listiny, který přenesl na starostu a radní také právo dohledu a v první instanci i soudní pravomoci nad řemeslníky (dosud ji vykonával představený řemeslníků z Angers), „nicméně pod dohledem našeho pařížského parlamentu“,¹⁰⁾ r. 1480 bylo právo zakládat cechy dáno městu Clermontu¹¹⁾ atd.

4) Lettres de Charles VII, par lesquelles il confirme les Statuts de la Draperie de Bourge. Le 5 octobre & 9 juillet précédent, 1443. *Ordonnances des rois de France de la troisième race*. Vyd. De Laurière aj., XIII, Paris 1732, str. 378 a násl. Dále jen *Ordonnances*.

5) Podrobněji k tomuto statutu a ekonomické politice Karla VII. srov. Eberstadt: *Das französische Gewerberecht*, str. 311 a násl.

6) Établissement d'un Corps-de-ville a Tours; Anoblissement de ses Maire et Échevins; Exemption de quelque Droits accordée aux Habitants; Autorisation d'en lever quelque autres, etc. Février, 1461. *Ordonnances*, XV, Paris 1811, str. 337.

7) Statuts et Ordonnances des Boulangers de la Ville de Tours. Juin, 1468. *Ordonnances*, XVII, Paris 1820, str. 99.

8) Statuts et Ordonnances du métier de serrurerie dans la ville de Tours. Juin, 1473. *Ordonnances*, XX, Paris 1840, str. 227.

9) Statuty a řády cechu jsou ocitovány v plném znění v „Confirmation des Statuts, usages et libertés des maîtres et ouvriers des États de mégisserie, ganterie, etc. de la ville de Tours“ z r. 1491. *Ordonnances*, XX, str. 319 a násl.

10) Letters qui ordonnent l'établissement d'une mairie à Angers, et qui en déterminent les obligations et les droits. Février, 1474. *Ordonnances*, XVIII, Paris 1828, str. 92 a násl., čl. 14.

11) Letters qui établissent Clermont en Auvergne ville jurée, et lui accordent tous les Privilèges dont jouissent les villes qui ont déjà ce caractère. Octobre, 1480. *Ordonnances*, XVIII, Paris 1828, str. 588.

Kromě těchto výsad, opravňujících města k vytváření cechů (některá města, jako např. Lyon, si naopak vymohla na králi zákaz tvoření cechů,¹²⁾ byly Ludvíkem XI. potvrzeny staré a vydány nové zásady i pro jednotlivé cechy. Důležitou úlohu sehrálo i Nařízení o korouhvích (*Ordonnance des Bannières*) z r. 1467, pokoušející se také o obnovení vojenského významu pařížských cechů.¹³⁾

Rubem královny politiky ekonomického rozvoje měst, směřující zákonitě k vytvoření rovnováhy měst a šlechty jako jednoho z historických předpokladů vzniku feudální absolutní monarchie, byla už během XV. století postupná ztráta nezávislosti měst. „Celkem vzato, napsal Sé e,¹⁴⁾ „při všem tomto utváření města nejsou vybavována politickými právy; pečuje se jen o jejich hmotnou situaci. Ludvík XI. podporuje pokrok buržoazie, ale útočí neustále na nezávislost obcí.“

Následkem cílevědomého postupu se královské moci podařilo už během XV. století

1. obnovit, rozšířit a upevnit cechovní výrobu,
2. zbavit města jejich dosavadní nezávislosti a postavit je pod svou kontrolu a

3. získat podporu měst a vytvářet z nich protiváhu feudální šlechty.

Královská moc tak splnila úspěšně své historické poslání, avšak její politika podpory pokrokových společenských sil na jedné straně a zastaralých, přežívajících forem a vztahů na druhé straně nesla v sobě současně i prvek příštích konfliktů.

Presvědčil se o tom např. Ludvík XI. při realizaci svého plánu na zavedení výroby zlatem a stříbrem protkávaných a hedvábných látek. Král se pokusil zavést tuto výrobu za pomoci zahraničních odborníků v Lyonu už v letech 1466–1470. Pokus ztroskotal pro houževnatý odpor lyonské městské rady. Rovněž v Tours, kam byli r. 1470 odborníci převedeni, narazily plány zpočátku na odpor. Výroba byla zahájena až r. 1472.¹⁵⁾

Podobně tomu bylo později i s pokusy o zavedení nových výrobků, výrobních metod a vynálezů jednotlivců, jimž cechovní soustava svou přísnou, tuhou reglementací neskýtala vůbec prostor k uplatnění. Cechovní soustava, o jejíž znovuvybudování se francouzští králové tak zasloužili, se stala velmi brzy brzdou nejen pro další ekonomický rozvoj země, ale i pro hospodářskou politiku královské moci.

¹²⁾ *Olivier-Martin (F.): L'organisation corporative de la France d'ancien régime. Paris 1938, str. 96.*

¹³⁾ *Ordonnance sur le fait des Mestiers de la ville de Paris. Juin, 1467. Ordonnances, XVI, Paris 1814, str. 671; srov. dále De Lespinasse (R.): Les Métiers et Corporations de la Ville de Paris. I. XIV^e–XVIII^e siècle. Ordonnances générales. Métiers de l'alimentation. Paris 1886, str. 53 (Lettres patentes de Louis XI, contenant la distribution des bourgeois, marchands et artisans, sous certaines bannières, pour la garde et sûreté de la ville de Paris).*

¹⁴⁾ *Sée (H.): Louis XI et les villes. Paris 1892, str. 58.*

Následkem toho královská moc ve Francii, podobně jako v jiných evropských státech, byla nucena prosazovat zavádění výrobních novinek — ať už byly do Francie importovány či byly výsledkem intelektuální činnosti vynálezce — proti cechům a v zásadě jen za současného porušování jejich kolektivních práv.

Královská moc podporuje výrobu vně cechů a napomáhá vzniku manufaktur,¹⁶⁾ usilujíc o rozvoj velkého průmyslu ve Francii. Současně s tím královská moc povzbuzuje a podporuje zavádění nových výrobních metod, výrobků a vynálezů.

Právním nástrojem k uskutečňování královské politiky v obou směrech se staly královské výsady.

Všem bylo společné to, že byly produktem ekonomické politiky státu a že směřovaly v konečných důsledcích proti cechovní soustavě.

Vedle společných rysů měly královské výsady i některé zvláštní znaky, které dovolují rozdělit výsady do tří skupin, a to na:

1. výsady na zakládání manufaktur,
2. výsady na zavedení nových poznatků z ciziny do Francie a
3. výsady na vynálezy.

V praxi a zákonodárství XVI.—XVIII. století i později ve vědě se však taková ostrá hranice mezi jednotlivými typy nevedla. Naopak, často docházelo k jejich směřování a zaměňování.

Nejstarší a po jistou dobu i nejpočetnější z uvedených druhů byly výsady na zakládání manufaktur. Tyto výsady se staly během XVI.—XVIII. století jedním z hlavních prostředků královské moci k vytváření, podpoře a ochraně velkého průmyslu ve Francii.

Jednou z nejstarších výsad tohoto druhu byla výsada na založení hedvábnické manufaktury v Lyonu, udělená r. 1536 Janovanu Etiennu Turquetimu.¹⁷⁾ O necelých 20 let později, r. 1555 byla udělena výsada na zavedení hrnčířské výroby, či lépe na založení hrnčířské manufaktury; král ji udělil Sebastianu Griffovi.¹⁸⁾

Počet těchto výsad značně vzrostl v XVII. století za vlády Ludvíka XIV.

¹⁵⁾ Pak už se vše vyvíjelo příznivě: R. 1480 vytvořili tkalci vlastní cech. V první polovině 16. století se (podle pamětního spisu městské rady v Tours z r. 1598) na vlastní výrobě podílelo už několik tisíc mistrů a tovaryšů, nemluvě o „nesčíslném množství osob všeho věku až po čtyřleté nebo pětileté děti a jiné invalidy, neschopné vydělávat si na živobytí jiným způsobem“. Cituje *Eberstadt: Das französische Gewerbe*, str. 320, pozn. 2.

¹⁶⁾ K otázce manufaktur, jejich typů atd. srov. *Martin (G.): La grande industrie sous le règne de Louis XIV. Paris 1899*, nebo *Bondois (P. N.): L'organisation industrielle et commerciale sous l'ancien régime. Le privilège exclusif au XVIII^e siècle. Revue d'histoire économique et sociale, XXI, Paris 1933, str. 140 a násl.*

¹⁷⁾ Podrobněji k ní srov. *Prager (F. D.): A History of Intellectual Property from 1545 to 1789. Journal of the Patent Office Society, 26, Washington 1944, str. 750 a násl.*

¹⁸⁾ *De la Ferrière-Percy: Une fabrique de Fayence à Lyon sous le règne de Henry II. Paris 1862, str. 13 a násl.*

(1643–1715) a jeho ministra Colberta.¹⁹⁾ Byly buď výlučné nebo nevýlučné.²⁰⁾

Výlučné výsady (privilèges exclusifs) se vztahovaly buď na celou Francii nebo na její část (jednu nebo více provincií či obvodů od dvou do padesáti mil).²¹⁾ Kromě všeobecného úkolu napomáhat rozvoji a ochraně velkého průmyslu měly i jiné cíle: posilovat schopnost provincií platit větší daně (tento prvek vystupuje do popředí právě za Colberta), soustřeďovat rozptýlenou řemeslnou výrobu a podřizovat ji jedné osobě (podnikateli, kapitalistovi), dát zakladateli manufaktury možnost náhrady vynaložených nákladů, riziko podnikání atd.²²⁾ Vzhledem k tomu, že se tyto výsady udělovaly i tehdy, když daná výroba už v zemi existovala, je zřejmé, že šlo o výsady živnostenské.

Tím, že opravňovaly k zakládání manufaktur bez ohledu na to, zda daná výroba v zemi existuje či nikoli, se liší od dalších druhů výsad, a to jednak od výsad dovozcům cizích poznatků (importateurs de procédés étrangers), jednak od výsad vynálezčům (inventeurs).

Stejně však je třeba rozlišovat i tyto druhy výsad, které byly před revolucí často zaměňovány a směřovány. Jedním z důvodů tohoto zaměňování a směřování byla nevyjasněnost základních pojmů (vynález, vynálezce) a nejednotný způsob jejich používání. Příkladem může být právě výsada Etienneu Turquetimu z r. 1536. Turquetti je v ní nazýván „prvním vynálezcem a původcem“ (premier inventeur et auteur) přesto, že nové poznatky v nejlepším případě do Francie pouze přenesl odjinud. Nesprávná

¹⁹⁾ Zajímavé je, že Colbert sám zastával názor, že „výsady manufaktur, zářivých v království, odporují vždy obchodu a veřejné svobodě“. Sám dokonce některé zrušil (např. r. 1669 monopol Pierra Rigorda na výrobu a prodej mýdla). Srov. *Maritin: Grande industrie*, str. 16.

²⁰⁾ Srov. *Savary des Bruslons (J.): Dictionnaire universel de Commerce*. N^{le} édition par *Philemon-Louis Savary*, III, Paris 1748, str. 1001, heslo „Privilège“:

„Permission que l'on obtient du Prince ou du Magistrat de fabriquer & vendre quelque marchandise, ou faire quelque commerce, soit à l'exclusion des autres, soit concurremment avec eux. Le premier s'appelle Privilège exclusif, & l'autre simplement Privilège.

Les Privilèges exclusifs ne devoient s'accorder que rarement, à cause du préjudice qu'ils apportent ordinairement au commerce, en ôtant l'émulation qui le fait fleurir. Ils sont néanmoins justes & nécessaires en certains cas, puisqu'ils sont comme une espece de récompense de la peine que donne l'invention des Manufactures, des ouvrages & des machines utiles au public, ou de entreprises du commerce. Il arriveroit même assez souvent que les Inventeurs s'étant engagés dans les dépenses grandes & indispensables pour des choses dont l'exécution ne coûte quelquefois presque rien, ne se hâteroient pas de les rendre publiques si un privilège exclusif ne leur ôtoit la crainte de l'imitation, & ne leur donnoit l'espérance de se rembourser.“

²¹⁾ Např. jistý Vauchelet získal r. 1665 výsadu, spojenou s výlučným právem na výrobu v provincii Champagne. Lyonský mydlář Fournier získal r. 1663 monopol na výrobu mýdla v Lyonu a okolí do 15 mil. Srov. *Malapert (F.): Notice historique sur la législation en matière de brevets d'invention. Journal des économistes*, 4. série, I. ročník, č. III, str. 102–103.

²²⁾ *Silberstein (M.): Erfindungsschutz und merkantilistische Gewerbeprivilegien*. Winterthur 1961, str. 214 a násl.

kritika výsadou použitého označení by mohla vést k chybnému závěru, že Turquetti byl vynálezcem (inventeur) a jeho výsada patentem na vynález (za starého režimu „patente d'inventeur“, za a po buržoazní revoluci „brevet d'invention“). Ve skutečnosti není správné ani jedno ani druhé, protože Turquetti byl v nejlepším případě „dovozcem cizích poznatků“ (importateur de procédés étrangers) a jeho výsada výsadou na dovoz cizích poznatků. Přesně vzato, šlo v jeho případě jen o výsadu živnostenskou.

Nejstarší výsadou na zavedení cizích (zahraničních) poznatků obdržel r. 1551 italský šlechtic Thesco Mutio. Dávala mu na 10 let právo vyrábět skleněné zboží „po benátsku“ (à la façon de Venise). Vyplyvá to ze slov, že Mutio má právo „vyrábět sám (podtrženo mnou – S. B.), daný výrobek.“²³⁾ Podobných výsad bylo uděleno zejména během XVII. století značné množství. Patří mezi ně např. Fournierova výsada z r. 1663 na výrobu mýdla po anglicku,²⁴⁾ Vauchetova z r. 1665, rovněž na výrobu mýdla (způsobem, obvyklým v Holandsku),²⁵⁾ Bonnetova výsada na zpracování kůží po uhersku²⁶⁾ atd.

Výsady tohoto druhu měly pomáhat k zavedení nových poznatků, nové výroby, ve Francii dosud neznámé nebo známé jen málo.²⁷⁾ Král uděloval dovozci výsadu k úhradě vynaložených nákladů jako „prostředek, aby si (dovozce – S. B.) vynahradil popsané výdaje a vklady.“²⁸⁾

Výsady zaručovaly oprávněnému výlučné právo na využití dovezených cizích poznatků. Všem ostatním bylo pod pohrůzkou trestu zakázáno chráněné výrobky či výrobní způsoby napodobovat.²⁹⁾ Udělovaly se na různé dlouhou dobu (6, 10, 12 i více let)³⁰⁾ a nezářídka na omezené území.³¹⁾

Po vydání podléhaly výsady registraci parlamentem, který plnil kontrolní funkce, zejména ověřoval výsady atd. Parlament mohl patent schválit, pozměnit, omezit časově i odmítnout.³²⁾

Od výsad, udělovaných „dovozcům“ (importateurs) nových poznatků z ciziny, je třeba odlišovat výsady či patenty vynálezcům (inventeurs), s nimiž, jak uvidíme, měly řadu společných rysů.

Existence patentů na vynálezy (brevets d'invention) za „starého

²³⁾ *Recueil général des anciennes lois françaises*. Vyd. Isambert aj., XIII, Paris 1828, str. 185. Dále jen *Isambert*: Recueil.

²⁴⁾ *Isoré (J.)*: De l'existence des brevets d'invention en droit français avant 1791. *Revue historique de droit français et étranger*, 4. série, č. 6, Paris 1937, str. 101. Dále jen *Isoré*: Brevets.

²⁵⁾ *Malapert*: Législation, str. 104.

²⁶⁾ *Isoré*: Brevets, str. 102.

²⁷⁾ Např. ve výsadě na výrobu fajansových nádob, udělené za Jindřicha II. (1547 až 1559) Italům Gambynovi a Tardessirovi, se mluví o „umění nebo řemesle dosud málo známém (art ou mestier encore peu connu)“. *De la Ferrière-Percy*: Fabrique, str. 13.

²⁸⁾ *Isambert*: Recueil, XIII, str. 184.

²⁹⁾ *Malapert*: Législation, str. 104.

³⁰⁾ *Malapert*: Législation, str. 103.

³¹⁾ *Silberstein*: Erfindungsschutz, str. 214.

³²⁾ *Isoré*: Brevets, str. 120 a násl.

režimu“ či prostě před revolucí r. 1789 byla v literatuře dlouho pokládána za spornou. Např. v minulém století jeden ze znalců patentního práva F. Malapert,³³⁾ i když připouští, že „není instituce, která by neměla svých předchůdců“, prohlašuje na druhé straně kategoricky, že „patenty na vynálezy jsou ve své podobě a jistých svých účincích moderní výtvor“. Tento problematický názor, který vznikl patrně i následkem toho, že až do r. 1791 nebyl ve Francii znám a používán výraz „brevet d'invention“, vyvrátil ve třicátých letech našeho století J. Isoré.³⁴⁾ Ten dokázal nejen existenci výsad na vynálezy, ale i to, že se objevily už v XVI. století zároveň s výsadami na poznatky, dovezené odjinud do Francie.

První francouzské patenty a vynálezy pocházejí ze XVI. století. Nejstarší byl udělen r. 1551 Abelu Foullonovi. V letech 1551–1667 jich následovalo na šedesát.³⁵⁾

Jak už jsem řekl, měly patenty na vynálezy některé společné či podobné rysy a znaky jako výsady na uvedení nových poznatků z ciziny:

1. obojí směřovaly ke společnému cíli (zavedení nové výroby, nových poznatků) a měly výlučnou povahu, protože vylučovaly z dané činnosti všechny ostatní;

2. v jednom i druhém případě šlo o akty královské „milosti“ či „přízně“ (grace, faveur);

3. jedny i druhé podléhaly registraci a tím současně i kontrole ze strany pařížského parlamentu, která nebyla jen formální, ale sloužila jako regulativ aktů absolutní monarchie;³⁶⁾

4. obojí byly dočasné; mohly však být prodlužovány, což mělo za následek jejich případnou přeměnu v živnostenské výsady;

5. požadovalo se, aby byly užitečné, což z hlediska merkantilistických představ znamenalo způsobilost k ekonomickému využití v průmyslu a obchodě.

Zkoumáme-li pozorně patenty na vynálezy, vidíme především, že jejich základním pojmovým znakem byl požadavek novosti (nouveau) vynálezu.

Skutečnost, že v tom kterém konkrétním případě šlo o nový poznatek, získaný nikoli přenesením odjinud, ale vlastní intelektuální činností, se patenty pokoušejí vyjádřit různě. Zatím co výsady na přenesené poznatky nezřídka přímo označují zdroj poznatku formulacemi jako např. „po benátsku“ a podobně, používají patenty na vynálezy výrazů jako např. „podle svého vynálezu“ (selon son invention) v patentu Naufredu Nathanymu z r. 1600, „dátí do užívání svůj vynález“ (mettre en usage son invention) v patentu Jeanu Regnauldovi z r. 1613³⁷⁾ atd.

³³⁾ Malapert: Législation, str. 99.

³⁴⁾ Isoré: Brevets, str. 95, říká výslovně: „To, že výraz ‚brevet d'invention‘ neobíhá v jedné epoše, nijak nedokazuje, že práva, popsána tímto slůvkem, neexistovala; mohla být označována jinak.“

³⁵⁾ Isoré: Brevets, str. 104.

³⁶⁾ Isoré: Brevets, str. 120.

³⁷⁾ Isoré: Brevets, str. 106 a násl.

Z formulace, jako např. „všechny stroje a nástroje, tam zmíněné... které nebyly dosud nalezeny a spuštěny předtím nikým jiným“ nebo z faktu, že patent byl — jak se uvádí v patentu François Mailletovi z let 1660 až 1661³⁸⁾ — udělen „nicméně s tím, že řečené tajemství a stroj jsou jeho vynález a že předtím nebylo jiných zařízení stejných strojů, pod trestem neplatnosti řečených patentů“, je zřejmé, že novost byla podmínkou platnosti patentu.

Zda přitom šlo o novost absolutní nebo jen relativní, lze těžko rozhodnout, protože vynálezy, které „nebyly dosud nalezeny“ ve Francii, mohly být uskutečněny i jinde, aniž by vynálezce o tom věděl. Řekl jsem už, že prvek novosti byl základním pojmovým znakem vynálezu a podmínkou platnosti patentu. Za předpokladu, že by tento základní prvek chyběl výsadám na zavedení zahraničních poznatků, jak tvrdí Isoré,³⁹⁾ mohl by se právě on stát rozlišovacím znaménkem mezi oběma druhy výsad. Ve skutečnosti to není možné, protože požadavek určité novosti (pro Francii či pro nějakou její část) byl pojmovým znakem i u výsad na zavedení importovaných poznatků. Nesporným dělitkem by se nemohlo stát ani užívání výrazů „vynález“ atd., a to z důvodů, o nichž jsem mluvil. Spolehlivějším vodítkem k rozlišení obou typů výsad zůstává pouze výslovný odkaz na původ chráněného poznatku („po benátsku“ atd.), protože tam, kde takový odkaz chybí, lze předpokládat, že šlo o původní objev, o původní vynález. Plnou jistotu ovšem ani taková mezera v patentu neskýtá, protože žadatel o patent mohl, i když ne bez rizika, skutečný stav věci prostě zamlčet nebo zkreslit.

Tomuto nebezpečí mělo zabránit předběžné zkoumání či předběžná zkouška vynálezu.⁴⁰⁾

Významnou úlohu v tomto ohledu hrál pařížský parlament, který mohl v rámci registračního řízení provádět všestranné šetření, zabývající se mimo jiné také otázkou vynálezů. Za tím účelem mohl parlament pověřovat odborníky nebo vytvářet odborné komise. Úkoly parlamentu usnadnilo vytvoření Královské akademie věd r. 1666, která mohla zkoumat vynálezy především po stránce technické a z hlediska jejich novosti. Zákonný podklad této praxi dal reglement Akademie věd z r. 1699, který stanovil v čl. 31: „Akademie bude zkoušet, jestliže to král nařídí, veškeré stroje, pro něž budou žádány výsady u Jeho Veličenstva; bude potvrzovat, zda jsou nové a užitečné (podtrženo mnou — S. B.) a vynálezům oněch (vynálezů), které budou schváleny, bude uloženo nechat tam (v Akademii) model.“⁴¹⁾

Z ustanovení je naprosto zřejmé, že předběžnou zkoušku (examen préalable) vynálezu mohl nařídít král. Zda této možnosti využíval či nikoli, je otázka.⁴²⁾ V každém případě této možnosti využíval v rámci šetření o vynálezech parlament, který postupně upouští od vytváření vlastních

³⁸⁾ Isoré: Brevets, str. 120.

³⁹⁾ Isoré: Brevets, str. 102.

⁴⁰⁾ Podrobněji k předběžnému zkoumání srov. Isoré: Brevets, str. 123 a násl.

⁴¹⁾ Isambert: Recueil, XX, Paris 1830, str. 330.

komisi odborníků a dává vynálezy před registrací zkoumat Akademii.⁴³⁾

V souvislosti s registrací mohl parlament vynálezci uložit, aby předložil model vynálezu, doplněný po případě ještě přiměřeným výkladem.⁴⁴⁾ S ustanovením o předložení modelu parlamentu se setkáváme např. v patentu Pierrovi de la Foncière z r. 1665.⁴⁵⁾ Règlement Akademie předpokládá stejnou povinnost v čl. 31. Účelem tohoto opatření bylo zpřístupnit vynález veřejnosti. Po r. 1699 plnilo v postačující míře tento úkol předložení vynálezu Akademii ke zkoušce.⁴⁶⁾

Měřitkem a podmínkou novosti bylo, jak je zřejmé z patentů Pelle-tierovi z let 1599–1600, Maillotovi z let 1660–1661 aj., prvenství vynálezce. Požadavek priority, podmiňující udělení platného patentu, nesloužil jen k potvrzení novosti vynálezu (popřípadě i novosti importovaného poznatku), ale chránil objektivně zájem prvního tvůrce, prvního vynálezce, popřípadě prvního dovozce nového poznatku.

Parlament si při svém šetření neomezoval jen na zjištění novosti, ale, jak plyne z čl. 31 règlementu Akademie, i na užitečnost či prospěšnost (utilité) vynálezu.

Tím se však již dostáváme k další důležité podmínce platného patentu na vynález.

Užitečnost či prospěšnost vynálezu byla chápána z hlediska případného průmyslového využití vynálezu.⁴⁷⁾ Tento princip vystupuje velmi silně do popředí zejména za Colberta.⁴⁸⁾ Zkoumáním užitečnosti se zabýval parlament, popřípadě i jiné orgány, jako např. Obchodní rada (Conseil de Commerce),⁴⁹⁾ založená Colbertem r. 1664.⁵⁰⁾

Jejich úkolem bylo současně také najít možnost takového řešení, které by podle možnosti sladilo zájmy jednotlivce se zájmy širšími, kolektivními.

Nebyl to jistě snadný úkol, protože patenty na vynálezy, nemluvě ani o ostatních výsadách, jimž jsem se zabýval, byly produktem rozporu mezi ekonomickou politikou královské moci a cechovní soustavou.

Uskutečňování královské ekonomické politiky, zejména pak udílení výsad zakladatelům manufaktur, dovozcům nových poznatků či vynálezům naráželo na rostoucí odpor. Např. už r. 1614 vystupují generální stavy proti obchodním a průmyslovým výlučným (monopolním) výsadám s požadavkem, „aby všechny monopoly... udílené jednotlivcům, byly zruše-

⁴²⁾ Isoré: Brevets, str. 125.

⁴³⁾ Isoré: Brevets, str. 129.

⁴⁴⁾ Srov. Isoré: Brevets, str. 113.

⁴⁵⁾ Isoré: Brevets, str. 113.

⁴⁶⁾ Isoré: Brevets, str. 113 a 124.

⁴⁷⁾ Silberstein: Erfindungsschutz, str. 215.

⁴⁸⁾ Silberstein: Erfindungsschutz, str. 239.

⁴⁹⁾ Silberstein: Erfindungsschutz, str. 220.

⁵⁰⁾ Obchodní komora (Conseil de Commerce) byla založena k řízení manufaktur. Srov. Martin: Grande industrie, str. 45.

ny“.⁵¹⁾ V soupisech stížností řemeslnických cechů se žádá, „aby bylo dovoleno ... všem řemeslníkům vyrábět výrobky všeho druhu bez ohledu na výsady“.⁵²⁾ R. 1734 píše bretaňský intendant ve svém doporučení: „Je pravda, že obecně je veškerá výlučná výsada veřejnosti nenáviděna a škodlivá pro obchod ... Ale,“ dodává, „jsou okolnosti nebo zjevná užitečnost (podtrženo mnou — S. B.), které vyžadují, aby byla udělena.“⁵³⁾

Tento postřeh platil v plné míře i v případě vynálezů, které se mohly uskutečnit jen vně cechovní organizace a proti ní, jen pomocí zvláštní výsady, která by dovolila vynálezci jednat proti cechovním pravidlům, aniž by to pro ně mělo nežádoucí následky. V tomto ohledu sehrály výsady, zaručující vynálezci ochranu a výlučné právo na využití jejich vynálezu, nepochybně pokrokovou úlohu.

Patenty nechránily vynálezce jen proti cechům, ale i vůči jednotlivcům. Dokladem toho jsou zapovídající klausule, jako např. v Brasdeferově výsadě z r. 1612, obsahující „zákazy všem osobám používat je jakýmkoli způsobem bez jeho (Brasdeferova — S. B.) výslovného povolení a svolení pod trestem deseti tisíc liber pokuty a propadnutí“.⁵⁴⁾ Tato a podobná ustanovení jsou velmi důležitá, protože:

1. v zájmu vynálezce zakazují napodobovat (contrefaire) vynález, chráněný patentem, bez svolení vynálezce a
2. současně v zájmu dalších osob připouštějí napodobení vynálezu „se svolením a souhlasem“ vynálezce (fakultativní licenční klausule).

Veřejný zájem byl v patentní soustavě naopak chráněn tím, že vynálezce byl povinen jednak vynález uveřejnit (uložením modelu, případně s výkladem nebo pojednáním, jak to udělal r. 1555⁵⁵⁾ Abel Foullon atd.), jednak výsady skutečně využít. O povinnosti uveřejnění jsem už mluvil. Pokud jde o povinnost patentu využít (l'obligation d'exploiter), byla za starého režimu uzákoněna teprve ediktem z r. 1762, který stanovil, že nevyužití výsady (neuskutečnění vynálezu) během roku má za následek její zrušení. V patentech předchozí doby se ustanovení o povinnosti využívat výsady zpravidla nevyskytuje. Ustanovení tohoto druhu je doloženo např. ve výsadě z r. 1614 Angličanům Burhému a Audecotovi.⁵⁶⁾

Francouzská patentní soustava se ve své předrevoluční podobě vyvíjela po dlouhou dobu bez zákonných podkladů, pouze činností praxe, konkrétně

⁵¹⁾ *Thierry*: Essais sur l'histoire de la formation et des progrès du Tiers Etat. Paris 1871, str. 203.

⁵²⁾ *Picot (G.)*: Histoire des Etats Généraux, IV, Paris 1872, str. 128.

⁵³⁾ *Des Cilleuls (A.)*: Histoire et régime de la grande industrie en France aux XVII^e et XVIII^e siècles. Paris 1898, str. 228.

⁵⁴⁾ *Isoré*: Brevets, str. 114.

⁵⁵⁾ Uveřejnění spisu o vynálezu se někdy pokládá za patentní specifikaci. Srov. např. *Frumkin (M.)*: The Origin of Patents. *Journal of the Patent Office Society*, 27, Washington 1945, str. 145; *Gomme (A.)*: Patents of Invention. Origin and Growth of the Patent System in Britain. London 1948, str. 38, to naopak popírá.

⁵⁶⁾ *Isoré*: Brevets, str. 115 a násl.

panovníka, udělujícího patenty, a parlamentu, který tyto výsady zkoumal a registroval buď v navržené nebo v pozměněné podobě.

Základní cíle a zásady předrevoluční patentní soustavy, platné až do konce starého režimu, byly obecně formulovány během XVIII. století. R. 1701 byly poprvé vyloženy v memorandu, předloženém zástupcem Lyonu Annissonem. Podle memoranda měly být výsady dočasné (*pour quelque années*), na nové vynálezy a ve veřejném zájmu, převládajícím nad zájmem jednotlivce.⁵⁷⁾

V zákonné podobě se dostalo patentnímu právu zobecnění a sjednocení ediktem z r. 1672, který jednak omezil trvání patentů na 15 let a dispoziční právo vynálezce na výsadě na dobu života, jednak podmínil dědická práva k ní výsledkem zkoušky způsobilosti a panovníkovým potvrzením. Tím zdůraznil proti dřívějšímu pojetí osobní povahu oprávnění, příznaků výsadou. Nevyužití výsady do roka mělo mít za následek neplatnost výsady.⁵⁸⁾ Edikt z r. 1672 představuje „přechod mezi právním režimem čistě obyčejovým a režimem podle předpisu“.⁵⁹⁾ Je prvním a současně také posledním předrevolučním zákonodárným aktem, pokoušejícím se o sjednocení a zobecňující úpravu patentního práva před r. 1789.

Složitá, někdy až malicherná soustava právní ochrany vynálezů, kterou starý režim vytvořil, se zachovala až do Velké francouzské buržoazní revoluce. Za revoluce už v letech 1790–1792 byla rozmetána a nahrazena novou úpravou, která se stala východiskem a základem revolučního a porevolučního francouzského vynálezeckého práva.

ZÁVĚR

Předrevoluční soustava právní ochrany vynálezů se začala vytvářet už v XVI. století.

První výsady dovozcům nových poznatků a vynálezce se objevují v první polovině XVI. století. Vedle nich se vyskytují ještě četné výsady na zakládání manufaktur, které samozřejmě jakožto výsady živnostenské nelze směšovat s výsadami na ochranu vynálezů nebo importovaných poznatků. Všemi těmito výsadami se královská moc snažila zlomit překážky, stavěné do cesty ekonomického rozvoje cechovním zřízením.

Soustava právní ochrany vynálezů ve Francii vyrostla z tohoto střetu zájmů, byla výsledkem ekonomické politiky královské moci, usilující o rozvoj výroby.

Rozhodující úlohu při formování soustavy právní ochrany vynálezů hrála jednak královská moc, jednak pařížský parlament.

Po určitou dobu probíhal vývoj spíš živelně. Teprve koncem XVII. a v XVIII. století dochází k systematictější zákonodárné úpravě. Právě

⁵⁷⁾ *Des Cilleuls*: Histoire, str. 224.

⁵⁸⁾ Podrobněji k ediktu srov. *Malapert*: Législation, str. 104 a násl.

⁵⁹⁾ *Isoré*: Brevets, str. 127.

během XVIII. století byly formulovány základní cíle a zásady předrevoluční patentní soustavy, platné až do konce starého režimu.

STANISLAV BALÍK

Legal Protection of Inventions in France before 1789

SUMMARY

The pre-revolution system of legal protection of inventions in France began to take shape back in the 16th century.

The first privileges to importers of new knowledge and to inventors appear in the middle of the 16th century. In addition to these numerous privileges for the foundation of manufactures emerge, but it is clearly not possible to confuse them with the privileges for the protection of inventions or imported knowledge.

With all such privileges the royal power attempted to break down the obstacles put in the way of economic advance by the guild system.

The system of legal protection of inventions grew from this clash of interests, it was the result of the economic policy of the royal power aiming at the expansion of production.

A decisive part in the shaping of the legal protection of inventions was taken both by the royal power and by the Paris Parliament.

For a time the development was rather elemental, based on customs. More systematic legislative regulation did not prevail before the end of the 17th century and the 18th century. It was just in the course of the 18th century that the fundamental aims and principles of the pre-revolution patent system were given shape, the system remaining in force until the end of the ancien régime. Together with it fell also the old system of legal protection of inventions.

ZÁVĚR

Předrevoluční soustava právní ochrany vynálezů se začala vytvářet už v XVI. století.

První výsady dovozním novým poznatků a vynálezům se objevují v první polovině XVI. století. Vedle nich se vyskytují ještě četné výsady na zakládání manufaktur, které samozřejmě jakožto výsady živnostenské nelze směřovat a výsadami na ochranu vynálezů nebo importovaných poznatků. Všechni těmito výsadami se královská moc snažila zlomit překážky stavěné do cesty ekonomického rozvoje cechovním zřízením.

Soustava právní ochrany vynálezů ve Francii vyrostla z tohoto střetu zájmů, byla výsledkem ekonomické politiky královské moci usilující o rozvoj výroby.

Rozhodující úlohu při formování soustavy právní ochrany vynálezů hrála jednak královská moc, jednak pařížský parlament.

Po určité době prodíhal vývoj aprii živelně. Teprve koncem XVII. a v XVIII. století došlo k systematictější zákonodárné úpravě. Právě

²⁵⁾ Des Cillewils: Histoire, str. 324.

²⁶⁾ Podobněji k ediktu stov. Malabert: Législation, str. 104 a násled.

²⁷⁾ Isore: Breve, str. 127.